Søby Brunkulsmuseum

- fortæller historien!

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Museet åbnede 22. juni 1977 og har til formål at orientere om perioden med gravning af brunkul fra 1940 til 1970. Det sker blandt andet i form af fotos, genstande og værktøj fra perioden. Museet råder over tre autentiske arbejderhjem fra 1940'erne, købmandsforretning, forsamlingshus, spisehus, DSB-spiseskur, entreprenør-kontor, transformator, brønd, hejsespil, harpe, gravemaskine, transportør, minibrunkulsleje, tipsvognslokomotiv, brovægt, lastbil og grovsmedje. Vi skimter nabogården Voldsgaard, hvorfra gravningen og beboelsen bredte sig.

Museet skildrer arbejdsliv og dagligliv for de arbejdere, som sled i Søby Brunkulslejer – på sit højeste helt op til 2.000. Gennem alle år bliver det til cirka 10.000, som har arbejdet i Danmarks største brunkulsdistrikt. Ind imellem lejerne boede cirka 2.000 mennesker, hvoraf rundt regnet halvdelen slog sig ned i selve Søby.

Søby Brunkulsmuseum boede i første omgang til leje på et areal fra gården Voldsgaard, og i 2000 overtog museet selv ejendommen, som sammen med ejerens naboejendom danner udgangspunktet for brunkulseventyret i Søby. Bestyrelsen arbejder nu på at undersøge muligheden for at restaurere og bruge gården som en del af museet.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

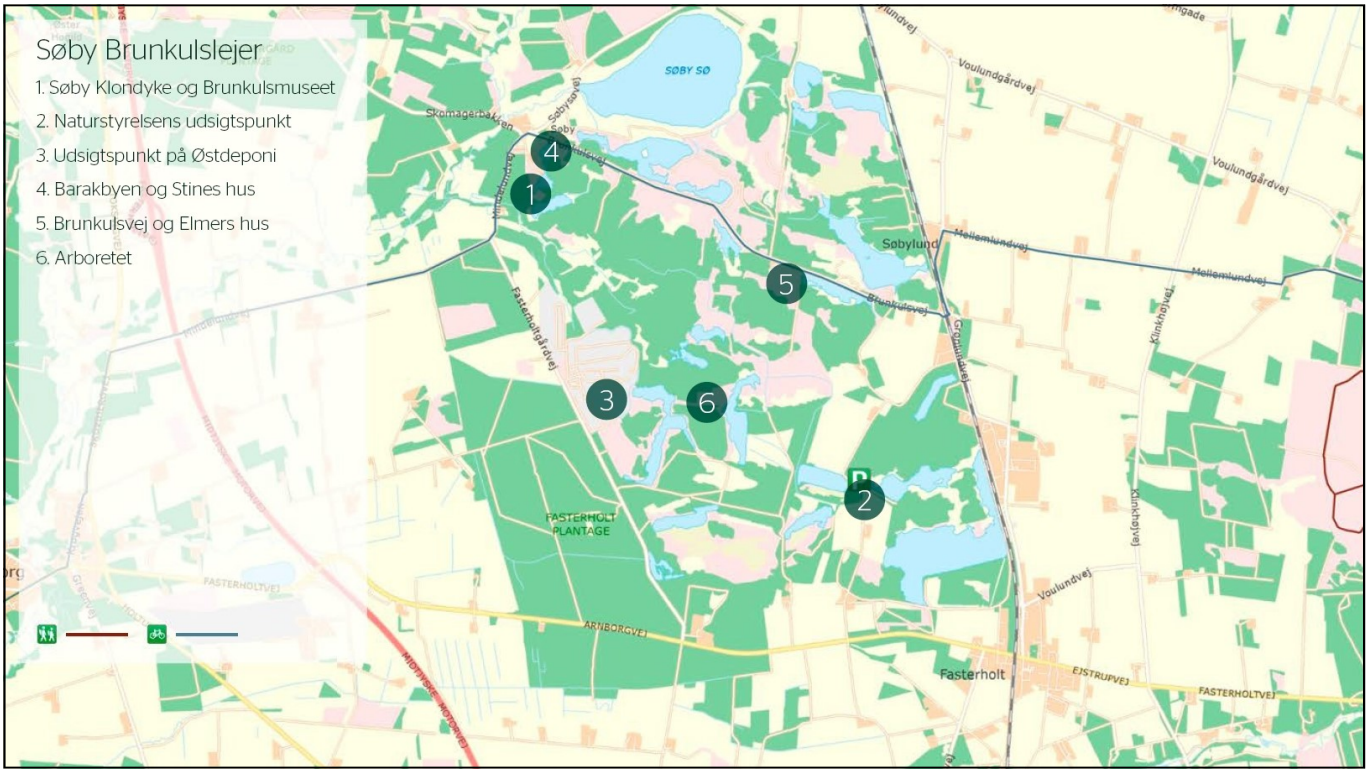

Brændsel og beskæftigelse
Brunkul løste under Besættelsen 1940-45 to værdifulde opgaver: Brændsel og beskæftigelse. På den baggrund tiltrak området arbejdskraft fra alle egne af landet. Brunkulsarbejderen spillede derfor en vigtig rolle på en af Danmarks største og vigtigste arbejdspladser, som leverede brændsel over hele landet.
I 1940'erne og frem til maj 1970 husede området Danmarks farligste arbejdsplads. I dag ser du i Søby et fantastisk naturområde, hvor 1.100 hektar har status som fredet. I dag ligger det meste af området som beplantet, og de smukke, men livsfarlige brunkuls-søer pynter i det kuperede landskab. Vi har i dag svært ved at forestille os, at brunkulslejerne i 30 år producerede det største bidrag til Danmarks energiforsyning.

I begyndelsen prægede den rå muskelkraft brydningen af brunkul.

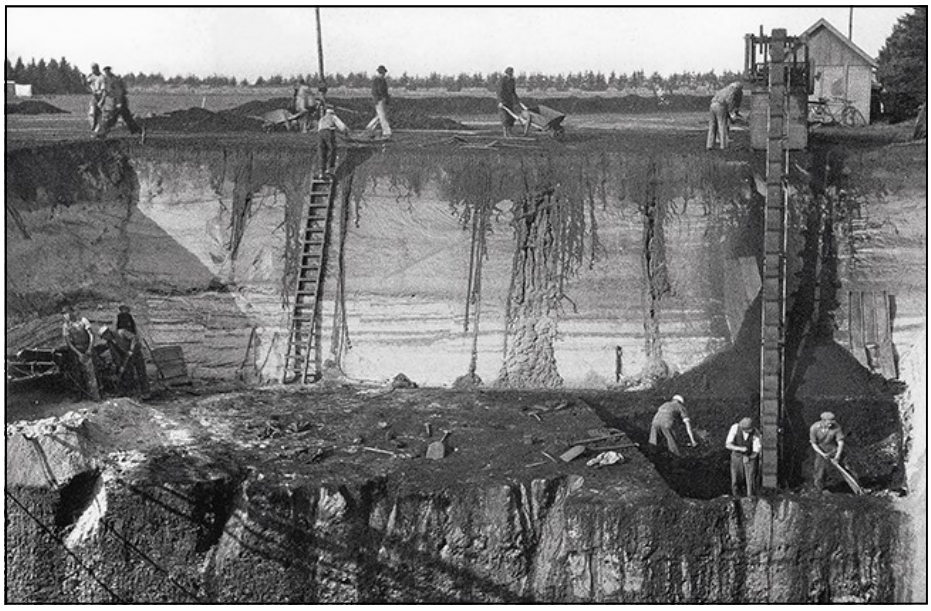

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Hasardspil i Søby

Søby bød som andre industribyer også på sekserspil og smugkroer. På Søby Gl. Kro oplyste et skilt i skænkestuen: "Her repareres gamle Kæferter, saa de bliver som ny!"
Sekserspillet bredte sig i Søby især efter Besættelsen 1940-45. Når betjent Bruno Kirketerp, også kaldet "Sheriffen", uventet dukkede op, skyndte folk sig bare at spille ludo eller 500. Nogle måtte stoppe, når de havde spillet ugelønnen væk; så de havde svært ved at komme hjem til konen og børnene uden penge på lommen.

Nogle beboere i Søby undgik arbejdet og levede udelukkende af sekserspil og kortspil. Den mest kendte havde tilnavnet "Lillebror", selv om han havde status som "sekserspillernes konge". Han hed egentlig Ejnar Rudolf Nielsen og levede af at spille med både terninger og kort.

"Sekserspillernes konge" hed Ejnar Rudolf Nielsen, men de lokale kendte ham kun som "Lillebror".
Her sidder han foreviget med sin kone Gerda og hunden på trappen til deres hjem, "Det Gule Palæ", hvor Gerda havde pensionat.

Betjent Bruno Kirketerp med konfiskeret plade til sekserspil.

Museet udstiller plader til sekserspil, mærkede kort og falske terninger.

Falske terninger. To femmere og to firere.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Hasardspil i Søby

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Naturområdet

Da produktionen af brunkul sluttede i 1970, stoppede også pumpning af vand, så der opstod et goldt landskab med op til 30 meter høje skråninger af opgravet sand; de såkaldte tipper. Industrialiseringen hentede brunkul ned til 30 meters dybde, og i lejerne opstod efterhånden søer, når vandet vendte tilbage.

Vi oplever fortsat, at der sker skred fra tipperne eller sætninger i terrænet, så det kan være livsfarligt at færdes i området.

For at hindre sandflugt skete fra 1958 en systematisk tilplantning af især Contorta (klitfyr), som klarer sig fantastisk på ubevoksede arealer. De dør efter 30-40 år og giver plads til løvtræer.

Tunge skovmaskiner kan umuligt køre på det porøse underlag, og Naturstyrelsen må undlade egentligt skovbrug i området. Væltede træer får lov til at rådne væk og skaber en varieret fauna.

Søby Brunkulslejer gemmer stadig på nøgne sandtipper.

Maskinerne har stort set forladt området.

Fra udsigtspunktet har gæsterne en flot udsigt over området.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Mindelunden

De ikke færre end 57 mindesten vidner om Danmarks farligste arbejdsplads, hvor Søby Brunkulslejer rummede det største område i midten af forrige århundrede.
Mange blev levende begravet, når sandet skred i de åbne udgravninger, eller ulykker opstod i forbindelse med materiel, brønde, højspænding og sprængstof.
Mindelunden dækker de daværende Rind, Arnborg og Brande kommuner, som indviede den i 1950 og udvidede i 1954 ved Hovedvej A18 nord for Arnborg. I forbindelse med anlæg af motorvej, flyttede Mindelunden i et samarbejde mellem Herning Kommune og Søby Brunkulsmuseum til Søby med indvielse 27. marts 2009.

Forskellige ulykker ramte brunkulslejerne.

Her er en lastbil styrtet 20 meter ned i en udgravning.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Skulptur hædrer forældrene i Søby

Søby Brunkulsmuseum fik i 2014 en skulptur, som hædrer de arbejdsomme forældre.
Kunstneren Lis Bakkestrøm Bommer, født 1944 i Søby, har i sin skulptur brugt fuglen som symbol på friheden. Den landede her i Søby Klondyke, og da brunkulseventyret sluttede, fløj den videre.
Fuglen lander i – og letter fra – et par arbejdshandsker. Handsken viser det hårde slid, hvor Danmarks dygtigste arbejdere gennem deres kraftpræstation satte livet på spil for at skabe friheden til at tage hånd om deres og familiens eget liv.

Inskriptionen på skulpturen:

Frihed er som fugl i hånd.
Min moders røst
min faders ånd.

Rejst i respektfuld minde om vore arbejdsomme forældre.
Søby-børn.

Lis Bakkestrøm Bommer ved sin skulptur.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Tørve Sørens Hus
Søren Kristensen flyttede til Søby i 1947 med et hus på 11 m^2, som senere blev til stue. Køkken, gang og soveværelse byggede han til i Søby, hvor huset rangerer som mellemklasse. Søren Kristensen boede med sin kone og tre børn i huset fra 1947 til 1956.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Købmanden
Harald Møller flyttede i 1941 til Søby, hvor familien også kom til at omfatte hustruen Lydia samt børnene Ejlif, Erik og Aase. Harald kørte fra omkring 1950 lillebil i en meget flot Vauxhall. På omtrent samme tid fik huset en tilbygning, hvor Lydia solgte brød og is, da hun overtog restlageret fra "Lillibrors" kiosk. Søby havde flere butikker/kiosker. Bjarne Fischer lukkede som den sidste i 1968. I Harald Møllers bolig udstiller museet i den oprindelige stue et rigtigt Søby Supermarked med mange varer fra 1940'erne og 1950'erne. Kunne købmanden skaffe varer, kunne han også sælge dem, for købekraften stod højt i Søby. På en væg i huset hænger der forskellige rationeringsmærker. Perioden for rationering varede fra september 1939 til januar 1953, da brændsel afsluttede de fastlagde begrænsninger.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Forsamlingshuset

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Bertel Nielsens kontor
Bygmester Bertel Nielsen fra Vejle startede i marts 1940 i Søby, hvor han blev en af de store entreprenører med 200 mand i arbejde i flere lejer. Bertel Nielsen byggede blandt andet Hotel Australia i Vejle og Mølholm Kirke.
Leje 114 tæt på stedet her havde i perioden 1940-50 den største produktion: 950.000 tons. I 1947 blev der på et år produceret 170.000 tons.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Brovægt og lastbil
Søby havde tre brovægte under brunkulstiden. Museets vægt stammer fra 1948. Lastbilen af mærket Opel Blitz årgang 1959 kører på en motor, som yder ca. 70 hk.

.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Briketpresser
Søby Brunkulslejer havde to store briketfabrikker: Søby-Værket og Briketfabrikken Thor samt nogle mindre fabrikker. En overgang eksporterede danske fabrikker omkring 50 tons dagligt til Ruhr.
Briketterne blev presset af smuld, som via en tragt øverst på maskinen kom ned til selve presseren. Den komprimerede med stort tryk briketten, der kom ud af hullet i enden af presseren, som vejer 12 tons.
.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Frodes Hus
"Det lille hus på prærien". Frode Petersen boede i huset fra 1949 til 2002. Efter Søbyforhold var det et flot hus til en enlig mand. Huset har været flyttet tre gange i Søby.
.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!

Fløjt Ottos Hus
Otto Rasmussen byggede huset i 1941. Fløjt Otto boede i huset med sin kone og tre børn. Det var et af de bedste huse i Søby med god plads til to voksne og tre børn. Otto Rasmussen var kendt i Søby som mælkemand og flyttemand.

Søby
Brunkulsmuseum
- fortæller historien!
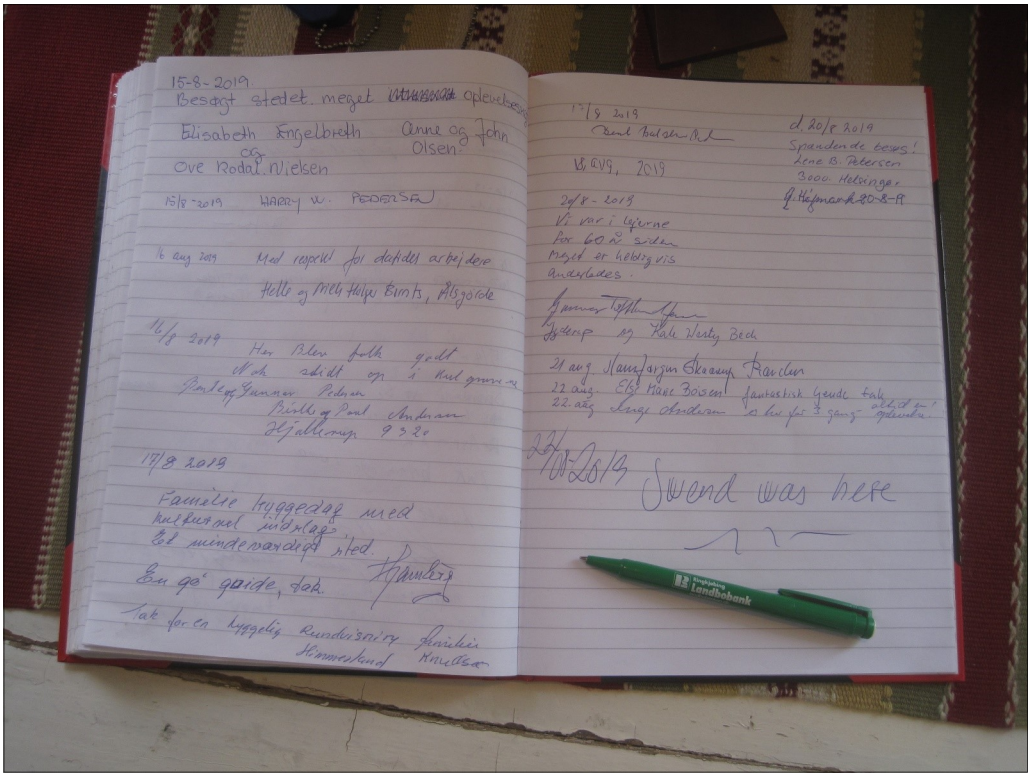
Læsning af brunkul
Godsvognen - som måtte laste 30 tons - kunne kun rumme 20 tons brunkul, som fylder forholdsvis meget. På ladesporet læssede arbejderne i gennemsnit **60 tons pr. mand** på en 10 timers arbejdsdag. Altså tre jernbanevogne om dagen af den slags som ses på billedet. Læsningen betaltes i akkord med 1 til 1,50 kr. pr. ton, og dermed tjente læsseren tre gange en almindelig brunkulsarbejders dagløn.